

DOI: 10.30840/2413-7065.3(84).2022.265060

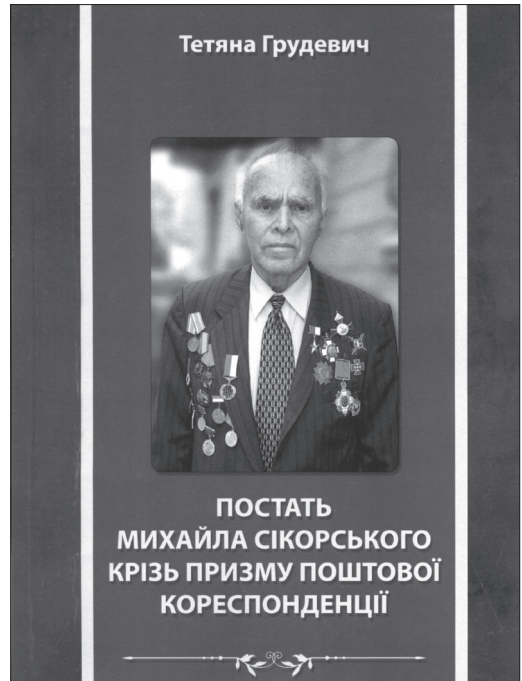
**ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА МИХАЙЛА СІКОРСЬКОГО
(Рецензія на працю Т. В. Грудевич «Постать Михайла Сікорського
крізь призму поштової кореспонденції».**

Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2020. 148 с.)

У 2023 р. виповнюється сто років з дня народження видатного українця М. Сікорського. Життя та діяльність М. Сікорського, на нашу думку, сприяли збереженню української ідентичності, розвитку України та української культури як у тоталітарну добу, так і у період відновлення української державності. Завдяки таким унікальним особистостям, як Михайло Іванович, Україна, незважаючи на бездержавний статус і багатовікове існування у колоніальній залежності, не зникла з геополітичної карти світу, а зуміла зберегти свою неповторність і наприкінці ХХ ст. відродилась з попелу мов легендарна птаха Фенікс та відновила власну державність.

Життєва сила будь-якого народу, окрім багатьох вагомих чинників, ґрунтується передусім на його історії, рідній мові, культурі (етнічній, класичній і сучасній). Наразі Україна й українці переживають часи жорстоких випробувань: вже дев'ятий рік триває неоголошена російсько-українська гібридна війна. У цій гібридній агресії Кремля проти українців важливим фронтом став інформаційно-інтелектуальний. Поява наукової праці Т. Грудевич «Постать Михайла Сікорського крізь призму поштової кореспонденції» стала, на думку рецензента, важливим елементом у протистоянні російським загарбникам, які прагнуть позбавити українців права на їхню історію та культурну спадщину.

Рецензована книга складається з передмови, двох частин, післямови,

додатків та списку використаних джерел і літератури.

У передмові авторка зазначає: «Останнім часом відбуваються докорінні зміни в українському суспільстві, в історії української держави тощо. В історичних дослідженнях все частіше звертаються до особистостей, які внесли значний вклад у розвиток культури, історії, державності. Щоб краще зрозуміти життя та діяльність визначних людей, варто звернутися й до їхнього епістолярію, кореспонденції (листівки, телеграми), що виступають документальними джерелами для написання відповідних досліджень. Багатогранна й неординарна постать Михайла Івановича

Сікорського (1923–2011) – видатного діяча у галузі національної культури та музейної справи України, фундатора Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», Героя України, лауреата премії імені Т. Г. Шевченка та низки інших державних нагород – не перестає привертати до себе увагу» (с. 3).

Т. Грудевич наголосила, що мета дослідження полягає в тому, щоб на матеріалах особистого архіву М. Сікорського, який знаходиться у фондах Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (далі – НІЕЗ «Переяслав»), проаналізувати життя та діяльність видатного корифея музейної справи в листах, листівках, телеграмах, довести їх значущість, дати виважену оцінку непересічній постаті Михайла Івановича у розвитку музейної справи на теренах України загалом й Переяславщини зокрема, а також висвітлити окремі сторінки життєвого та творчого шляху справжнього Героя України (с. 5).

Відповідно до мети дослідження авторкою було успішно проаналізовано стан дослідження та джерельну базу проблематики; представлено окремі моменти життєвого і творчого шляху М. Сікорського в листах, листівках і телеграмах; виявлено визначальні чинники формування його як організатора, благодійника й дослідника регіональної історії; розглянуто основні напрямки професійної діяльності видатного українця; представлено наукові пошуки корифея музейної справи; висвітлено дружні й родинні зв'язки Михайла Івановича (с. 5).

Дослідницею для вирішення заявленої проблеми було опрацьовано значну добірку поштової кореспонденції, яка має переважно приватно-діловий характер та зберігається у фондах НІЕЗ

«Переяслав» під грифом «ГЗ» (тимчасове збереження). Разом з тим авторка наголошує, що це незначна кількість матеріалів, які нею подаються, значно більше їх залишається ще неопрацьованими та необлікованими. Це пов'язано перш за все з хронологічними рамками, адже М. Сікорський понад п'ятдесят років був керівником закладу, певну частину такої кореспонденції, на превеликий жаль, втрачено, інша, можливо, знаходиться в приватних архівах або установах, що теж потребує окремого дослідження (с. 10).

У першій частині «Життєвий та творчий шлях М. Сікорського в листах, листівках та телеграмах» Т. Грудевич аналізує, яким чином відобразилася подвигницька діяльність Героя України в його епістолярії.

Дослідниця наголошує, що музейна тематика займала вагоме місце в епістолярній спадщині М. Сікорського – видатного діяча української культури. Професійна діяльність та життєвий шлях цієї особистості ґрунтовно досліджуються, але в коло наукових інтересів науковців не потрапило багато архівних матеріалів, які знаходяться у фондовій колекції НІЕЗ «Переяслав». На її думку, особливий науковий інтерес викликають листи, листівки, телеграми з особистого архіву М. Сікорського, які містяться у фондовій колекції НІЕЗ «Переяслав». Документи дають можливість розглянути малодосліджені сторінки його життєвого шляху, проаналізувати його громадську, професійну, наукову діяльність, висвітлити внесок у розвиток музейної справи та краєзнавства на Переяславщині. Вся кореспонденція, яка зберігається у фондовій колекції НІЕЗ «Переяслав», ділиться на приватну та офіційну і нараховує близько 100 одиниць листівок, листів, телеграм, які належали Михайлу Івановичу.

На жаль, цей важливий джерельний матеріал ще неповністю укомплектований (багато з цінних документів знаходяться у приватних архівах і поки не стали частиною фондової колекції НІЕЗ «Переяслав». Зараз вони перебувають лише у категорії «ТЗ» й активно опрацьовуються музейними співробітниками). Незважаючи на цю ситуацію, навіть наявне листування М. Сікорського дає можливість схематично окреслити його вагому роль у створенні та розвитку нових музеїв. Загалом ця проблематика ще не стала об'єктом уваги дослідників, тому це дослідження є одним із перших (с. 11).

У своїй праці Т. Грудевич стверджує, що значне місце в архіві Михайла Івановича займають листи, які висвітлюють окремі питання щодо створення багатьох музейних комплексів НІЕЗ «Переяслав», зокрема й музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема, і заповнюють маловідомі сторінки історії його створення. Так, у 1976 році М. Сікорський підготував до ЦК КПУ та обкому партії звернення «Про створення музею Шолом-Алейхема у Переяславі-Хмельницькому». Там відхилили клопотання, запропонували зібрані матеріали передати Спільці письменників. Та попри небажання керівних органів бачити в Україні музей Шолом-Алейхема М. Сікорський відповів: «Музей повинен бути!». Після цього почалася клопітка робота із зібрання експонатів для музею. Цю ідею підтримали як єврейські, так і українські письменники та художники. Серед них єврейський письменник Григорій Полянкер, український поет Микола Бажан, палкий шанувальник творчості Шолом-Алейхема Абрам Чубинський та ін. Сікорський разом із колективом музею розпочав пошукову роботу. В особистому

архіві М. Сікорського знаходяться листи, які адресовані Михайлу Івановичу, та листи, які писав він, у яких висвітлюється передісторія створення музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. Привертає увагу лист, адресований видатному білоруському та французькому художнику-сюрреалісту єврейського походження Марку Шагалу (1887–1985). У цьому листі М. Сікорський звернувся до відомого художника з проханням надати майбутньому музею свої художні твори, за допомогою яких буде створена цікава експозиція й увічнена пам'ять геніального єврейського митця (с. 12–13).

Приділяючи велику увагу збереженню матеріальної і духовної культури українського народу на теренах материкової України, Т. Грудевич наголошує, що М. Сікорський ніколи не забував про українців, які мешкають за межами Української держави, намагався налагодити з ними дієву і конструктивну співпрацю та взаємовигідне співробітництво з іноземними музеями, дбав про збереження загальноукраїнської етнічності тощо. Свідченням цих активних і взаємовигідних контактів є низка листів з Канади, в яких розкривається вага роль М. Сікорського у збереженні української ідентичності (с. 18–19).

Також дослідниця відзначає щирість і людяність М. Сікорського, який не лише успішно розвивав музейну справу, а й переймався долею звичайних музейників та всіляко підтримував колег й однопідумців, що знайшло відображення в епістолярії корифея (с. 21–22).

У другій частині «Відлуння епохи Михайла Сікорського: документи» дослідниця оприлюднює велику кількість епістолярної спадщини, прямо й опосередковано пов'язаної з життєдіяльністю

видатного українського корифея. Це 61 лист, 68 листівок та 33 телеграми.

У післямові авторка наголошує: «У запропонованій монографії розкрито окремі сторінки життєвого, громадського, професійного шляху та оцінено внесок у розвиток музейної справи на Переяславщині М. І. Сікорського. На сьогодні виявлено певну кількість листів, листівок та телеграм з його особистого архіву, що становлять неабиякий джерелознавчий інтерес для дослідників відомої особистості. Разом з тим є підстава вважати, що їх кількість має бути набагато більшою» (с. 114).

У додатках наведено фотокопії найбільш цікавих документів. Зокрема, це лист М. Сікорському від М. Шагала, А. Чубинського; листівки від брата І. Сікорського, П. Тронька; телеграми від Ю. Киянченка, Г. Міхненка, Л. Кучми, П. Толочка, Ф. Данька, В. Ющенко. Також оприлюднена низка цікавих світлин.

У списку джерел та літератури наведено 97 публікацій, у яких розкривається життєвий шлях, наукова, музейна, культурологічна діяльність М. Сікорського.

Таким чином, Т. Грудевич розкрила геніальну постать Михайла Сікорського крізь призму поштової кореспонденції у 70-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. за матеріалами фондової колекції НІЕЗ «Переяслав». Листи з особистого архіву Михайла Івановича дають дослідниці змогу оцінити визначну роль фундатора цілісного музейного комплексу Переяслава, який відіграв важливу роль у збереженні етнічності як суто української, так й інших етнічних спільнот (зокрема євреїв), які мешкають на території сучасної Української держави. Листування М. Сікорського доповнює історію створення музею Шолом-Алейхема. Воно висвітлює маловідомі сторінки, які пов'язані

із наповненням музею експонатами, визначають коло осіб, які були долучені до пошуку експонатів цього музею. Також у листах фондової колекції НІЕЗ «Переяслав» відображено історію започаткування нових музеїв. Але якщо проект «Музей мирного освоєння космосу» був успішно реалізований, то продуктивний концепт «Музей історії науки і техніки» через низку об'єктивних і суб'єктивних причин так і не розпочав свою роботу. Враховуючи те, що Михайло Іванович належить до когорти видатних діячів української культури та музейної справи, його особистість та значні музейні і наукові досягнення викликали посилений інтерес міжнародної спільноти. Ця зацікавленість особистістю М. Сікорського та його вагомими здобутками у сфері збереження етнічності широко і яскраво відобразилася у його листуванні з іноземцями й іноземними музейними установами та закордонними вченими й інтелектуалами. Однією з важливих рис менталітету М. Сікорського як музейника і людини було співпереживання і турбота про колег та однодумців. Михайло Іванович завжди знаходив час, щоб підтримати своїх друзів та допомогти їм здолати тимчасові труднощі й негаразди.

Загалом наукова праця є вагомим дослідженням, яке допомагає збереженню української ідентичності, формуванню модерної національної свідомості та української політичної нації, а також є важливою інтелектуальною зброєю у протистоянні в інформаційній війні з Російською Федерацією. Маємо надію, що вона знайде свого вдумливого читача.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920

кандидат історичних наук, завідувач відділу української етнології НДІУ